

Knihy klasické a elektronické

(pár poznámek, napsaných po různých debatách o zpřístupňování textů)

Teze:

E-kniha je perspektivní, ale bez publikační podpory něco stojí. Ideálně se jeví kombinace stávajících (co do částek) obvyklých publikačních podpor s elektronickou formou, protože stávající částky by občas umožnily dokonce až plné pokrytí nákladů, tedy volnou dostupnost.

Úvod:

Hledáme, jak by mohlo vypadat prostředí, které by čtenářům co nejlíp zpřístupňovalo díla autorů, ať už levným prodejem e-knih, jejich dostupností v knihovnách, nebo dokonce volnou přístupností na webu. Cílem není zničit fetiš papírové knihy, ale nabídnout vedle ní něco výrazně levnějšího, pružnějšího pro práci, co navíc nezabírá místo v polici. Jedni se toho děsí, jiní mají až nereálné naděje. Problémem je nezvyk, ale taky absurdní zákony. Tyto poznámky chtějí ukázat možnosti a meze ekonomické dostupnosti elektronických publikací. Fandí e-publikacím i volné síťové dostupnosti plného obsahu díla, přitom však zjišťují, že vždycky to nebude tak úplně zadarmo. Cílem je hledat prakticky realizovatelné možnosti. Nejsem nakladatel ani ekonom, píšu to ze zkušenosti autora. Určitě jsou lidé, kteří o tom vědí víc než já, takže až se od nich poučím, zvelebím jejich znalostmi i tyto poznámky.

1. Samizdat

Kýžené přímé propojení autora a čtenáře je díky internetu dobře možné a reálně to dávno funguje. Autora to stojí jenom dost času a něco málo peněz, ještě méně to stojí čtenáře. To nemusíme probírat, to známe.

Jsou žánry a situace, pro které je síťový samizdat úplně adekvátní, jindy ho používáme jako nouzovku. Takhle můžeme nouzově zpřístupnit i naskenovaná díla, jejichž „ochrana“ už vypršela.

Proč to vždycky není to ono? Kdyby autor měl zadarmo nejenom psát, ale ještě taky hledat kamaráda, který udělá zadarmo redakci (sám ji z principu dělat nemůže) a ještě se starat o grafiku a sazbu, moc by toho neudělal, pokud by nebyl světec a superman v jedné osobě. Nebo by to vyšlo hodně neúhledně až nepřehledně. Částečně varovným příkladem samizdatové formy – bez redakce, sazby i grafika – budiž obsah domény fysis.cz.

2. Nakladatelství

Co musí nakladatelství udělat, aby výsledkem nebyl pouhý samizdat? Především redakci včetně korektur; sazbu včetně celkové grafické úpravy, obálku. Redakce se pro e-knihu musí udělat úplně stejně, jako pro klasickou knihu. Sazba a grafická úprava se dělá aspoň podobně, „obálka“ má trochu jiný význam. Nemysleme si tedy, že e-kniha povstane z autorova textu zadarmo a hned.

Naštěstí e-kniha nepotřebuje tisk ani klasickou distribuci, což jsou dvě nejdražší položky v kalkulaci nákladů papírové knihy!

2. 1. Redakce

Redakce zdaleka není jen gramatická a anti-překlepová náprava, byť v některých případech dnes klesá ještě i pod tuto úroveň. Redaktorem by neměl být zván ten, kdo v lepším případě pustí na text wordovou kontrolu pravopisu a neztratí jej před odevzdáním sazeči. Avšak ani ten, kdo ve své píli přepíše text podle vlastního genia a bez účasti autora. Redakce je krajně

pracný a nimravý souboj mezi redaktorem a autorem o takovou podobu textu, která nejlépe vystihuje autorem míněný smysl a je co nejlídnější pro čtenáře. Pro autora je mnohdy namáhavější přežít redakci než napsat původní text. Teprve redakcí nabývá dílo relativně zralou podobu.

Normální nakladatelství platí za redakci od 30 do 60 Kč za normostránku, bývá to jedna z položek, na kterých se dá ušetřit. Mnohdy to pak podle toho vypadá. Cena pod 60 Kč za stránku náročnějšího textu nutně znamená, že redakce je buď odbytá rychlovka, nebo že redaktor je světec, který pracuje zčásti zadarmo.

Většina nakladatelství pracuje s nepříliš formátovaným textem ve Wordu, alternativní free soft pro většinu případů našťestí dobře vyhovuje.

2. 2. Sazba

Bohatší nakladatelství dělají sazbu ve studiích, většinou něco nad 60 Kč za tiskovou stránku. V praxi si tedy profesionální sazeč vydělá mnohem rychleji než redaktor. Malá nakladatelství mají kamarády sazeče nebo pan nakladatel sám vysází text. Ediční řady mívají už definované šablony, do kterých se text „naleje“, což může sazbu zlevnit.

Samozřejmě, že rovnice, množství tabulek a složitějších obrazových sestav jakoukoli sazbu prodražuje.

Většinou se sází InDesignem ze sady Adobe, tedy ne zrovna levným programem. Vím o jediném nakladateli, který sází v Techu, a o jediném, který dost absurdně cvičí s WorPerfectem. Krom uživatelsky náročného Techu nevím o free softu.

Mám matné tušení, že sazba a grafika e-knihy vyjde spíš o něco málo draž ne papírové, ale v rozpočtové tabulce to zatím zanedbávám.

2. 3. Režie nakladatelství

Právě v tomto bodě se různá nakladatelství hodně liší. Na velké režii by se dalo bohatnout, jenže trh je většinou saturovaný a tlačí ceny dolů. Na malou režii se pak doplácí a krachuje. Nevidím důvod, díky němuž by se tato položka mohla nějak významněji lišit v případech papírové a e-knihy.

3. Autorský honorář

Lidová představa, že autorský honorář je hlavní položkou rozpočtu knihy, je klamná. Výjimky představují velmi malé počty výtisků při jakémkoli honorování, na druhé straně díla „celebrit“ nebo zahraniční „autorská práva“, někdy zase absurdní očekávání dědiců.

V případě e-knihy se ovšem autorský honorář, pokud se s ním bude počítat, opravdu může stát významnou položkou, protože odpadají dvě největší položky klasického řetězce, totiž tisk a distribuce.

3. 1. Bez honoráře

Autor je buď dobročinný, nebo posedlý, což může být totéž.

Nebo je autor zaměstnancem instituce, která jeho publikační práci předpokládá, ba také ji nějak přímo nebo spíš nepřímo odměňuje. V typických případech jde o vědecké a jiné úzce odborné texty. Ty bývají většinou vydávány s publikační podporou z grantu autora nebo jeho mateřské instituce, což samo často vylučuje možnost autorského honoráře.

3. 2. Honorář za stránku

Za rozumný limit se prý většinou považuje 150 Kč za normostranu (3000 Kč / AA), i když nevím o nikom v mém okolí, kdo by se k němu alespoň přiblížil. (Např. Academia dává smluvně 37,50 Kč za stránku. Viz příloha [Smlouva](#).)

Tato forma honoráře potřebuje peníze už předem.

3. 3. Honorář za podíl z prodeje

Obvyklá forma v řadě nakladatelství, nejspíš vhodná také pro e-knihy, pokud pracují s honorářem. Autor by ovšem neměl mít velké oči. Odhadem může při 25 % podílu z prodeje dostat při obvyklých počtech kusů méně než výše zmíněný limit za stránku, ale více, než obvykle autoři dostávají. Větší podíl by e-knihu nejspíš ekonomicky pohřbil, pokud nemá vyhlídku na kvantitativní odbyt.

Předpokládám však, že praxe časem vyplodí i nějakou minimalisticky placenou podobu části e-samizdatů.

4. Publikační podpora

Znám systém publikačních podpor z grantu autora nebo jeho mateřské instituce. V obvyklých případech se jedná o 30 až 60 tisíc Kč na knížku. Výjimky směrem k vyšším částkám se týkají buď náročných sazeb, nebo naopak nafouknutých bublin. Kromě toho jsou i jiné podpory, třeba literární, o které žádají spíš nakladatelé. Přiložená kalkulační tabulka i praktická zkušenost ukazují, že publikační podpora je rozhodující pro jakékoli vydávání knih v nákladech do 1 tisíce prodaných kusů. V tomto pásmu je alternativou pouze dobročinnost nebo samizdat. Při větších nákladech je podpora nutná v případech náročné sazby nebo absurdních honorářů.

5. Odhadovaná kalkulace menší až středně velké knížky v nákladu 800 kusů

Mám na mysli úhledně sešitou brožuru formátu A5 (vazba V4) rozsahu kolem 250 stránek – nebo elektronický ekvivalent, podobně pečlivě provedený. Viz [Tabulka](#) na straně 5. Znalejší lidé by uvedli přesnější čísla, i když pokaždé trochu jiná, ale teď jde jenom o orientaci v trendu, takže spory o detaily můžeme odročit.

5. 1. Tištěná (papírová) kniha

Čísla v prvním sloupci kalkulační tabulky ukazují, že při rozumně placené profesionální práci by i při optimistické prodejnosti 90% byla k pouhému přežití nakladatele potřeba nerealistická prodejní cena. Takže buď musí přijít finanční podpora, nebo se musí ušetřit, tedy učinit řadu kroků směrem k samizdatu.

Stačí však obvyklá výše publikační podpory a zrušení autorského honoráře (což spolu občas souvisí) a dostáváme se k realistickým cenám už při prodejnosti 80 %, viz druhý sloupec tabulky. Většina odborných knih je dražší, protože vychází v ještě menších nákladech. (Příklad kombinace podpory s razantní dobročinností v cenách přípravy tisku viz příloha [Minimální](#), jde přitom o dobře vypravené knihy i v maličkých nákladech.)

5. 2. Elektronická kniha

Slušně placená profesionální práce má v této podobě výstup samozřejmě výrazně levnější, nicméně nečekaně drahý, od e-knihy jsme očekávali ještě nižší cenu. Pokud bychom očekávali ještě menší odbyt, cena by pochopitelně rostla – a naopak. Předpokládaný počet prodaných kusů zde ovlivňuje cenu výrazněji než u papírové knihy.

Podstatné však je, že v případě e-knihy může publikační podpora (nebo úspory trochu samizdatového typu) přinést mnohem dramatičtější pokles ceny!

Při stejných podmínkách jako byla výše představená podpora papírové knihy, se e-kniha nejen zlevní opravdu podstatně, ale při troše štěstí se může dostat až do okolí nulového pásma, takže by byla možná její opravdu volná dostupnost, neplacená!

6. Závěrečné úvahy

Chtěli jsme ukázat výhodnost e-knih – a při tom se nám nechtěně ukázal význam publikačních podpor v oblasti malých nákladů nebo náročných sazeb. Elektronická podoba je opravdu mnohem ekonomičtější, ale tím rozhodujícím faktorem pro oblast malých nákladů je finanční podpora publikace, ať už papírové, nebo elektronické. V případě e-knihy může stejná částka podpory občas vést až k úplně volné dostupnosti.

Skalní zastánci ruky trhovce mohou namítat, že maskot zvaný „daňový poplatník“ nemá žít darmožroutské intelektuály a kumštýře, ale musí si přitom uvědomit, že pak mimo samizdat přežije jenom kvantitativní komerce v roli reklamy, včetně podobně orientovaného školství. Samozřejmě, že najdeme i případy zneužívání podpor, v případě knih jsem to potkal hlavně u témat volnotržních a jim podobných. Normální lidi můžou doufat, že systém relativně fungujících publikačních podpor bude alespoň zachován – a v orientaci na e-knihy přinese výrazně větší efekt.

Očekávám, že právě díla vznikající z veřejných peněz budou časem volně dostupná. Oblast malých nákladů je zásadní nejen pro vědu a jí příbuzné žánry, ale i pro řadu dalších, které snad netřeba popisovat. Výpadek podpor by tyto žánry zahnal do samizdatu, kde by sice mohly přežít, díky internetu dnes mnohem lépe než kdysi na průklepáku gramáže 40, ale „knihy“ by to nebyly.

Problém je v tom, že si postupně odvykáme, čemu se říká kniha. Příčinou nejsou e-knihy, ale poměrně kvantitativní produkce řady nakladatelství, někdy i tzv. „renomovaných“, nabízející vlastně samizdatové vydání náhodně vybraného titulu, akorát že kvantitativně a s profesionální reklamou; často zoufale nekvalitní překlady s rychlokvasnou redakcí, protože kšeft je kšeft. Naopak i některé ze spíše komerčně orientovaných nakladatelství vydávají záslužné a dobře vypravené tituly.

Svět je občas trochu naruby. Některá renomovaná a podporovaná nakladatelství, od nichž bychom kvůli jejich názvu očekávali produkci ryze vědeckých a odborných titulů, odmítají „úzce odborné“ práce a orientují se spíše na učebnice, popularizaci vědy a beletrii, naštěstí často kvalitní. Naprosto naruby však je unikátní nápad, zkusit elektronickou podobu knihy prodávat draž než její podobu papírovou! (Viz [Příklad](#) na straně 6.)

Klasická papírová kniha je pěkná věc, i když je současně fetišem středověké až novověké kultury. Občas dokonce zatoužím po tom, že bych nějaký text, který mám v elektronické podobě, chtěl mít taky jako „opravdickou“ knížku. Mnohem častěji však marně hledám elektronickou verzi toho, co mám vytištěné knižně. Ne proto, že bych to pak chtěl tisknout, ale kvůli možnostem vyhledávání v textech, s nimiž pracuji. Většinou mám smůlu. Jindy se za nemalý peníz dostanu k velkému souboru textů (třeba řeckých), dokonce s pokročilými možnostmi vyhledávání, ale okleštěný o poznámky kritického aparátu, jak si to nakladatelé na editorech elektronického korpusu vysoudili. Takže pro čtení použiju e-text, ale pro odbornou práci papírovou knihu s oněmi poznámkami, což je trochu naopak, než by bylo v řádu věcí.

Tabulka odhadovaných nákladů na menší knížku, pokud má být slušně vypravená, bez zisku

Brožura 250 normostran, A5, bez obrázků, náklad 800 ks	Papírová publikace, bez podpory, s honorářem; v praxi to není reálné	Papírová publikace s podporou a bez autorského honoráře; to je reálné	Proporční náklady na 1 kus (bez rabatu i DPH)	E-publikace s podporou a bez autorského honoráře; ideální	E-publikace bez podpory, s autorským honorářem 25 % z prodeje
Redakce včetně korektur (60 Kč za normostranu)	15 000	15 000	18,75	15 000	15 000
Sazba (60 Kč za tiskovou stranu)	13 800	13 800	17,25	13 800	13 800
Grafický návrh obálky	2 500	2 500	3,13	2 500	2 500
Režie nakladatelství	10 000	10 000	12,50	10 000	10 000
Příprava celkem	41 300	41 300	51,63	41 300	41 300
Autorský honorář (150 Kč za normostranu)	37 500	0	46,87	0	0
Autorský honorář (25 % z prodeje)	0	0	27,41	0	20 000
Tisk 800 ks včetně vazby V4	65 000	65 000	81,25	0	0
Náklady celkem	143 800	106 300		41 300	61 300
Publikační podpora	0	50 000	62,50	50 000	0
Zbylé náklady	143 800	56 300		-8 700	61 300
Rabat (47% z prodejní ceny)	127 500	49 900		0	0
Náklady e-distribuce	0	0		9 000	9 000
Náklady + distribuce	271 300	106 200		300	70 300
DPH 14 %	37 985	14 870		42	9 840
Celkové náklady s DPH	309 285	121 070		342	80 140
Prodejnost	90 %	80 %		(80 %)	(80 %)
Prodejní cena	430 Kč	189 Kč		0,53 Kč	125 Kč

Příklad ceny knihy, jejíž vydání autor nepodpořil grantem, dokonce dostal honorář 15 tisíc Kč, zato elektronická verze se prodává draž než klasická papírová. Zvláštní kombinace nakladatelské vstřícnosti k papírové verzi a opaku vůči elektronické:

Zdeněk Kratochvíl,

Filosofie mezi mýtem a vědou

Nakladatelství Academia

472 tiskových stran, bez grantové podpory, autorský honorář 15 tisíc Kč

Doporučená cena: 395 Kč

Cena klasické papírové knihy v e-shopu nakladatelství: 336 Kč

Smlouva viz příloha.

Cena elektronické knihy v e-shopu nakladatelství: 350 Kč !!!

<http://eknihy.academia.cz/filosofie-mezi-mytem-a-vedou.html>

(Kdo by si myslel, že z toho bohatnu, byl by na omylu. Viz příloha [Smlouva](#). Horší je, že to neplní svůj účel, totiž zpřístupnění e-textu studentům.)